

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра соціально-економічної географії і регіонознавства

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор за науково-педагогічної
роботи

Олександр ГОЛОВКО
серпня 2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Науково-природнича картина світу

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

(шифр, назва спеціальності)

галузь знань 10. Природничі науки

(шифр, назва спеціалізації)

спеціальність 106. Географія

освітня програма Економічна, соціальна географія та
регіональний розвиток

спеціалізація

вид дисципліни обов'язкова

факультет геології, географії, рекреації і туризму

2022 / 2023 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою факультету геології, географії, рекреації і туризму «30» серпня 2022 року, протокол № 9

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Костянтин НЕМЕЦЬ, д. геогр.н., професор

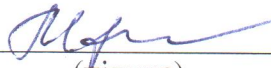
Людмила Немець, д. геогр. н., професор, професор кафедри соціально-економічної географії і регіоназнавства

Катерина КРАВЧЕНКО, к. геогр. н., доцент кафедри соціально-економічної географії і регіоназнавства

Програму схвалено на засіданні кафедри соціально-економічної географії і регіоназнавства

Протокол від «26» серпня 2022 року № 9

Завідувач кафедри соціально-економічної географії і регіоназнавства

(підпис)

(Людмила НЕМЕЦЬ)
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійних програм:

Гарант ОПП «Економічна, соціальна географія та регіональний розвиток»

(підпис)

(Катерина КРАВЧЕНКО)
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено науково-методичною комісією факультету геології, географії, рекреації і туризму

Протокол від «29» серпня 2022 року № 7

Голова науково-методичної комісії
факультету геології, географії, рекреації і туризму

(підпис)

Олександр ЖЕМЕРОВ
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «**Науково-природнича картина світу**» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавра**

Спеціальності **106 Географія**

Освітньо-професійної програми **Економічна, соціальна географія та регіональний розвиток**

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета курсу «Природничо-наукова картина світу» – сприяти формуванню у студентів основних понять, категорій, теорій сучасного природознавства, фундаментального усвідомлення і розуміння механізмів явищ природи, освоєння і логічного осмислення фундаментальних законів природознавства і їх ролі у розвитку і функціонуванні природних об'єктів. Крім цього, бакалавр географії засвоює основні засади взаємодії суспільства і природи, усвідомлює роль людини. Соціуму, суспільства у розвитку Універсуму. Основні положення курсу є фундаментальними засадами для об'єднання розрізнених знань про природу і суспільство в цілісну природничо-наукову картину світу, в якій людина займає чільне місце як суб'єкт цілеспрямованого переходу біосфери Землі у стан ноосфери, для осмислення геоекологічних аспектів науково-технічної і практичної діяльності людини як соціоприродного феномену у навколишньому природному середовищі. Для майбутніх фахівців з геоурбаністики, регіоналістики та країнознавства знання сучасних наукових концепцій природознавства, формування сучасного ноосферного світогляду і усвідомлення суті науково-технічного прогресу є невід'ємною складовою професійної підготовки.

1.2. Основні завдання курсу:

- сформувати у студентів сучасні компетентності щодо теоретичних основ, рівнів знання і загальної методології суспільно-географічної науки з позицій цивілізаційного розвитку;
- сформувати у студентів знання про особливості формування природничо-наукової картини світу протягом всієї історії розвитку сучасної цивілізації та роль людини у цьому процесі;
- сформувати у студентів вміння аналізувати природні та суспільні явища та процеси як прояви поступальної еволюції Універсуму;
- сформувати у студентів компетентності стосовно використання знань для розробки і реалізації комплексних територіальних господарчих планів та проектів.

1.3. Кількість кредитів – 8

1.4. Загальна кількість годин – 240

1.5. Характеристика навчальної дисципліни

Обов'язкова	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
1-й, 2-й	1-й, 2-й
Лекції	
68 год.	18
Практичні заняття	
56 год.	10
Самостійна робота	
116 год.	212

1.6. Заплановані результати навчання:

формування загальних компетентностей:

- Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
- Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя

формування спеціальних (фахових) компетентностей:

- Здатність застосовувати знання і розуміння основних характеристик, процесів, історії і складу природи і суспільства;
- Здатність аналізувати склад і будову геосфер (у відповідності до спеціалізації) на різних просторово-часових масштабах;
- Здатність до системного географічного мислення;

забезпечення досягнення наступних програмних результатів навчання:

- Знати, розуміти і вміти використовувати на практиці базові поняття з теорії географії, а також світоглядних наук;
- Пояснювати особливості організації географічного простору;
- Визначати основні характеристики, процеси, історію і склад ландшафтної оболонки та її складових;
- Застосовувати моделі, методи фізики, хімії, геології, екології, математики, інформаційних технологій тощо при вивченні природних та суспільних процесів формування і розвитку геосфер.
- Аналізувати склад і будову природних і соціосфер (у відповідності до спеціалізації) на різних просторово-часових масштабах.

В результаті вивчення даного курсу студент повинен

знати:

- основні загальнонаукові методи пізнання природи, концепції природознавства і взаємодії суспільства і природи;
- наукові теорії та гіпотези, що пояснюють фізичну, біологічну, географічну картини світу та особливості взаємодії суспільства і природи;

вміти:

- використовувати основні принципи і методи дослідження природних та суспільних систем на основі природничо-наукового способу мислення і сучасного ноосферного світогляду.
- використовувати отримані знання у майбутній професійній діяльності.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Географія як система наук і об'єкт дослідження

Тема 1. Вихідні положення становлення природничо – наукової картини світу (ПНКС).

Лекція 1. Базові уявлення про ПНКС.

Термін «наукова картина світу»

Структура наукової картини світу

Основні поняття

Наступність в розвитку науки

Поняття Еволюційності світу і науки. Основні принципи

Лекція 2. Загальнонаукова картина світу: узагальнюючий огляд

Основні терміни та поняття ЗНКСвіту.

Розвиток і структура, функції, принципи формування ЗНКСвіту.

Еволюція ЗНКСвіту на основі розвитку наукового знання, основні етапи розвитку науки.

Проблеми та перспективи розвитку ЗНКС.

Лекція 3. Сприйняття світу первісними людьми. Типи світогляду.

Перші природничі картини світу. Відмінність не наукових картин світу від наукових.

Міфологічна картина світу. Основні географічні особливості її формування.

Релігійна картина світу, особливості її формування.

Досягнення та проблеми картин світу античності, важливість для подальшого формування наукової картини світу.

Лекція 4. Основні етапи становлення ПНКС.

Картини світу Античної епохи.

Міфологічна картина світу.

Становлення та розвиток механічної картини світу, її основні недоліки та досягнення.

Електромагнітна ПНКС. Досягнення. Науковці. Проблеми.

Квантово-польова ПНКС. Її особливості та досягнення.

Сучасна Природничо-Наукова Картина світу. Її формування та еволюція.

Картини світу і формування світогляду людини.

Лекція 5. Суть і рушійні сили цивілізаційного розвитку.

Поняття про світові і локальні цивілізації.

Цивілізація як етап розвитку культури суспільства.

Зміна цивілізацій як закономірність розвитку суспільства.

Лекція 6. Соціосистема

Поняття про соціогеосистему.

Взаємозв'язки в соціогеосистемі.

Поняття про інформаційний ресурс як узагальнений індикатор розвитку суспільства.

Значення інформаційного ресурсу у цивілізаційному розвитку суспільства.

Лекція 7. Цивілізаційний розвиток як самоорганізація суспільства.

Синергетика як наука про саморозвиток і самоорганізацію систем.

Поняття про траєкторію розвитку.

Точки біфуркації, атрактори.

Лекція 8. Типи синергетичного розвитку.

Принципово нелінійний і непередбачуваний характер розвитку.

Дія принципів синергетики у цивілізаційному розвитку.

Цілеспрямованість розвитку соціогеосистем.

Управління суспільним розвитком. Значення інформаційного ресурсу в управлінні.

Лекція 9. Контрольна робота.

Тема 2. Становлення та розвиток науки

Лекція 10. Наука – важлива складова культури суспільства.

Культура суспільства та її складові.

Наука як специфічний інститут суспільства.

Наука та наукове пізнання. Наукове знання і його критерії

Форми і методи наукового пізнання (принципи, ідеї, гіпотези, закономірності, концепції, парадигми, теорії).

Лекція 11. Класифікації наук. Методи наукового пізнання.

Поняття про наукову методологію, методи, підходи.

Місце географічної методології в сучасній науці.

Особливості методології суспільної географії.

Загальнонаукові і локальні методологічні підходи.

Система методів географічної науки.

Філософські, загальнонаукові і конкретнонаукові (спеціальні) методи.

Лекція 12. Математика як засіб комунікації природничих наук.

Поняття про формалізацію знання. Узагальнення, універсальний опис.

Функціональна залежність, її види, фізичний зміст.

Основні поняття аналітичної геометрії.

Міри евклідового простору. Евклідова відстань.

Багатовимірний простір, його використання в географії.

Похідна як швидкість процесу.

Лекція 13. Особливості математичного моделювання. Географічні моделі.

Інтерполяція та екстраполяція.

Математичне моделювання як універсальний спосіб пізнання.

Історія розвитку моделювання.

Поняття про модель. Класифікації моделей.

Дискретна математика. Цифрові моделі, комп'ютерне моделювання.

Приклади моделей різного типу.

Лекція 14. Залікова робота.

Розділ 2. Взаємодія у системі «природа-суспільство»

Тема 3. Становлення і розвиток природничих наук.

Лекція 15. Загальна історія розвитку природничих наук – первинні знання.

Сакральне сприйняття світу первісними і давніми людьми.

Накопичення раціонального знання в первісній свідомості.

Міфологічне знання. Релігійне знання.

Лекція 16. Загальна історія розвитку природничих наук – Середньовіччя та епоха Відродження.

Особливості середньовічної духовної культури. Розвиток науки в середньовіччі.

Розквіт науки з XVII століття. Пізнання та усвідомлення природи в епоху Відродження.

Філософське знання.

Поняття про наукові революції. Етапи розвитку науки.

Формування і розвиток наукової картини світу і її еволюція.

Лекція 17. Розвиток фізичної картини світу – давньогрецькі уявлення.

Фізичні уявлення про світ давньогрецьких філософів.

Уявлення про простір. Атомізм. Ефір. Космогонічні побудови.

Геоцентрична система світоустрою Птолемея.

Лекція 18. Епоха Просвітництва і Відродження.

Значення робіт Г. Галілея, Дж. Бруно, Н. Коперніка.

Роботи Да Вінчі та інших вчених.

Механістична картина світу І. Ньютона.

Лекція 19. Сучасні уявлення про походження Всесвіту.

Розвиток астрономії та астрофізики.

Загальна та спеціальна теорія відносності А. Ейнштейна та її роль у розвитку науки.

Досягнення теоретичної та експериментальної фізики.

Прикладні питання сучасної фізики.

Лекція 20. Розвиток термодинаміки.

Поняття про зворотні та незворотні процеси.

Поняття про стан термодинамічних систем.

Розвиток теорії рівноважних систем (XIX – початок XX ст.).

Теплові машини і перший закон термодинаміки.

Другий закон термодинаміки.

Лекція 21. Теорія систем.

Поняття про ентропію як показник знецінення енергії.

Теорія нерівноважних і дуже нерівноважних систем.

Поняття про інформаційну ентропію і її роль у дослідженні термодинамічних процесів.

Зародження синергетики.

Лекція 22. Розвиток хімії.

Розвиток уявлень про будову і взаємодію речовин у Давній Греції.

Алхімія середніх віків.

Основні віхи розвитку хімії у середньовіччі.

Відкриття радіоактивності.

Періодична система елементів Д. Менделєєва та її роль.

Сучасні хімія.

Лекція 23. Розвиток уявлень про еволюцію природи і людини.

Розуміння еволюції як розвиток біологічних видів.

Теорія еволюції Ч. Дарвіна.

Поняття про наслідковість і її механізм.

Зародження генетики і її роль у розвитку теорії еволюції.

Лекція 24. Синергетика та синергізм.

Синергетичні теорії.

Еволюція з точки зору синергетики.

Особливості еволюції людини і суспільства.

Лекція 25. Контрольна робота.

Тема 4. Природа і цивілізаційний розвиток.

Лекція 26. Розвиток географічної картини світу.

Географія як синтез природничих і суспільних знань.

Формування та зміни політичної карти світу.

Сучасні етнографічні та демографічні проблеми.

Лекція 27. Глобальні виклики людству.

Глобальна проблема питної води.

Глобальна продовольча проблема.

Проблеми охорони здоров'я.

Культурологічні проблеми сучасності.

Лекція 28. Геоекологічні проблеми людства.

Основна проблема біосфери Землі (дуальність людини)

Основні протиріччя біосфери і їх корені.

Стратегії людства: охорона природи, геоекологія, інвайронментологія, ноосфера.

Принципи антропоцентризму і природоцентризму у взаємодії суспільства і природи.

Роль інформаційного ресурсу у переході до ноосфери.

Лекція 29. Система «природа-суспільство»

Формування системи розселення.

Формування системи суспільного виробництва.

Природні ресурси територій і концепція посибілізму (пробабілізму).

Лекція 30. Вплив природного середовища на цивілізаційний розвиток

Здоров'я людей і природне середовище.

Вплив природи на морально-духовне формування особистості.

Цивілізаційний потенціал природного середовища.

Лекція 31. Природокористування як взаємодія суспільства і природи.

Суть природокористування.

Теорія соціоактогенезу.

Методи, засоби та умови соціоактогенезу.

Загальний алгоритм соціоактогенезу (усвідомлення соціальної потреби, створення системи цілей, побудова виконавчої системи, аналіз отриманого результату).

Лекція 32. Новітні концепції розвитку системи «природа-суспільство»

Інформаційні принципи взаємодії суспільства і природи

Оптимізація природокористування.

Концепція стійкого розвитку.

Лекція 33. Роль науково-технічного прогресу у цивілізаційному розвитку.

Науково-технічний прогрес як розвиток інформаційного ресурсу.

Роль природничих наук у розвитку і вдосконаленні природокористування.

Роль науки у розвитку особистості, соціуму, суспільства.

Можливості впливу на вектор цивілізаційного розвитку.

Роль наукового передбачення і можливого управління цивілізаційним розвитком.

Лекція 34. Інформаційна концепція цивілізаційного розвитку.

Стадії і фазові переходи у розвитку глобальної соціогеосистеми.

Стадія літогенезу.

Стадія біогенезу.

Стадія соціогенезу.

Стадія ноогенезу.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Географія як система наук і об'єкт дослідження												
Тема 1. Вихідні положення становлення природничо – наукової картини світу (ПНКС).	62	16	16			30	62	6	4			52
Тема 2. Становлення та розвиток науки	58	16	16			26	58	4	2			52
<i>Усього за Розділом 1</i>	<i>120</i>	<i>32</i>	<i>32</i>			<i>56</i>	<i>120</i>	<i>10</i>	<i>6</i>			<i>104</i>
Розділ 2. Взаємодія у системі «природа-суспільство»												
Тема 3. Становлення і розвиток природничих наук.	60	18	12			30	60	4	2			54
Тема 4. Природа і цивілізаційний розвиток.	60	18	12			30	60	4	2			54
<i>Усього за Розділом 2</i>	<i>120</i>	<i>36</i>	<i>24</i>			<i>60</i>	<i>120</i>	<i>8</i>	<i>4</i>			<i>108</i>
Усього	240	68	56			116	240	18	10			212

4. Теми практичних занять

1 семестр

№ з/п	ПР	Назва теми	Години
1	ПР1	Визначення поняття «природничо-наукова картина світу»	2
2	ПР2	Етапи розвитку ПНКС	2
3	ПР3	Цивілізація. Цивілізаційний розвиток суспільства	2
4	ПР4	Поняття соціогеосистема	2
5	ПР5	Синергетика та самоорганізація	2
6	ПР6	Управління розвитком суспільства	2
7	ПР 7	Наука та культура. Співвідношення понять	2
8	ПР 8	Наукові методи та підходи.	2
9	ПР 9	Географічна методологія	2
10	ПР 10	Місце суспільної географії у системі географічних наук	2
11	ПР 11	Форми і методи наукового пізнання	2
12	ПР 12	Методологія суспільної географії	2
13	ПР 13	Багатовимірний простір	2
14	ПР 14	Історія розвитку географічного моделювання	2
15	ПР 15	Моделі та їх класифікація	2
16	ПР 16	Географічні моделі	2
		Разом	32

2 семестр

№ з/п	ПР	Назва теми	Години
1	ПР1	Особливості розвитку природничих наук	2
2	ПР2	Етапи розвитку природничих наук	2
3	ПР3	Досягнення теоретичної та експериментальної фізики.	2
4	ПР4	Термодинаміка	2
5	ПР5	Теорія систем	2
6	ПР6	Сучасна хімія. Особливості та перспективи розвитку	2
7	ПР 7	Уявлення про еволюцію системи «природа-людина»	2
8	ПР 8	Синергетика та еволюція	2
9	ПР 9	Глобальні проблеми людства	2
10	ПР 10	Сучасні стратегії розвитку суспільства	2
11	ПР 11	Геооекологічні аспекти розвитку природи та суспільства. Соціоактогенез	2
12	ПР 12	Концепція сталого розвитку суспільства	2
		Разом	24

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Аналіз та засвоєння літературних та віртуальних джерел за темою Цивілізаційний розвиток як зростання інформаційного ресурсу. Підготовка словника за темою.	16
2	Аналіз та засвоєння літературних та віртуальних джерел за темою Становлення і розвиток природничих наук. Підготовка словника за темою.	20
3	Аналіз та засвоєння літературних та віртуальних джерел за темою Природа і цивілізаційний розвиток. Розробка кросворду за темою.	20
4	Аналіз та засвоєння літературних та віртуальних джерел за темою Глобальні проблеми людства. Підготовка есе за темою.	30
5	Аналіз та засвоєння літературних та віртуальних джерел за темою Концепція сталого розвитку суспільства. Підготовка есе за темою.	30
	Усього	116

6. Індивідуальне завдання – немає

7. Методи навчання

- пояснювально-ілюстративні;
- репродуктивні;
- проблемного викладу;
- частково-пошукові;

8. Методи контролю

- Усне опитування (індивідуальне, комбіноване, фронтальне) на практичних заняттях.
- Тестове опитування та письмовий контроль (контрольна робота).
- Залікова робота.
- Екзамен.

9. Схема нарахування балів

1-й семестр

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання Розділ 1																	Залі- кова робота	Су- ма	
Тема 1										Тема 2									
ПР	ПР1	ПР 2	ПР 3	ПР 4	ПР5	ПР 6	ПР 7	ПР 8	КР	ПР 9	ПР 10	ПР 11	ПР 12	ПР 13	ПР 14	ПР 15	ПР 16	ЗР	
К-ть балів	4	2	2	4	4	4	2	2	20	2	2	2	2	2	2	2	2	40	100

T1, T2 ... T6 – теми розділів

ПР – практична робота

КР – контрольна робота, передбачена навчальним планом

2-й семестр

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання Розділ 2															Екза- мен	Сума
Тема 3							Тема 4						Разом			
ПР	ПР 1	ПР 2	ПР 3	ПР 4	ПР 5	ПР 6	КР	ПР 7	ПР 8	ПР 9	ПР 10	ПР 11		ПР 12		
К-ть балів	4	4	3	4	4	3	20	3	3	3	3	3	3	60	40	100

T1, T2 ... T4 – теми розділів

ПР – практична робота

КР – контрольна робота, передбачена навчальним планом

Умови допуску студента до підсумкового семестрового контролю:

- виконання всіх практичних робіт;
- виконання контрольної роботи.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90-100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

10. Рекомендована література:

Основна:

1. Гінзбург М. Д. Наукова картина світу як засіб інтегрувати та систематизувати фахові знання. Вісник Національного авіаційного університету. Сер. : Філософія. Культурологія. 2012. № 2. С. 9–17.
2. Гриньова М.В., Паляниця О.В. Природознавство. Навчальний посібник для студентів педагогічних університетів. — 3-тє вид. — Полтава: ПНПУ, 2012. — 252 с.
3. Концепції сучасного природознавства: підручник / Я. С. Карпов, В.В. Кисельник, В. Г. Кремень та ін. — К., 2004.
4. Кшнякіна С.І., Міщенко Б.А., Опанасюк А.С. Концепції сучасного природознавства: Навчальний посібник: У трьох частинах. — Суми, 2009.
5. Мезенцев К. В. Методи дослідження в суспільній географії: традиції і новації / К. В. Мезенцев // Економічна та соціальна географія. — 2013. — № 1. — С. 32-42.
6. Немець К. А. Просторовий аналіз у суспільній географії: нові підходи, методи, моделі: монографія / К. А. Немець, Л. М. Немець; — ХНУ імені В. Н. Каразіна. — Харків: 2013. — 228 с.
7. Немець К. А. Синергетичні засади суспільно-географічного дослідження / К. А. Немець, Л. М. Немець // Регіон – 2017: стратегія оптимального розвитку: матеріали міжнародної науково-практичної конференції [Харків], 19-20 вересня 2017 р. / ХНУ імені В. Н. Каразіна. — Харків, 2017. — С. 9-12. — Режим доступу: http://socioeconom-region.univer.kharkov.ua/wp-content/uploads/2017/07/Збірник_Регіон-2017.pdf
8. Немець К. Багатовимірний аналіз у суспільній географії (нетрадиційні методи): монографія / К. Немець, К. Сегіда, Л. Немець; — ХНУ імені В. Н. Каразіна. — Харків: 2016. — 120 с.
9. Немець К. Моделювання траєкторій у багатовимірному просторі: суспільно-географічна інтерпретація / К. Немець, Л. Немець, К. Сегіда, Є. Телебенєва, К. Кравченко // Часопис соціально-економічної географії. — 2018. — № 25. — С. 41-53. DOI: <https://doi.org/10.26565/2076-1333-2018-25-04>
10. Немець К.А. Теорія і методологія географічної науки: методи просторового аналізу / Навчальний посібник // К.А. Немець, Л.М. Немець. — Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. — 170 с.
11. Немець Л. М. Сучасна соціальна географія: аналіз стану, проблеми та перспективи / Л. М. Немець // Часопис соціально-економічної географії. — 2012. — №. 13(2). — 2012. — с. 14-20.
12. Немець Л.М. Просторова організація соціально-географічних процесів в Україні / Л.М. Немець, Я.Б. Олійник, К.А. Немець. — К. — Харків: РВВ ХНУ, 2003. — 160 с.
13. Опанасюк А. С. Сучасна фізична картина світу : навчальний посібник. Суми : Вид-во СумДУ, 2005. 328 с.
14. Садовий М. І., Трифонова О. М., Хомутенко М. В. Методика формування уявлень про сучасну наукову картину світу в хмаро орієнтованому навчальному середовищі. Вісник Черкаського ун-ту. Серія: педагогічні науки. 2016. № 7. С. 8–16
15. Сегіда К. Ю. Оціночно-прогностичне моделювання геодемографічної системи Харківського регіону / К. Ю. Сегіда // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Геологія. Географія. Екологія». — 2017. — № 46. — С. 136-145. DOI: <https://doi.org/10.26565/2410-7360-2017-46-19>
16. Соціальна географія: підручник / [за ред. Л. Немець, К. Мезенцева]. — Київ, 2019. — 304 с.
17. Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методика: Навчальний посібник / О. Г. Топчієв. — Одеса, 2005. — 632 с.
18. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії: Навч. посіб. — Одеса: Астропринт, 2001. - 560 с.

19. Топчієв О. Г. Основи суспільної географії [підручник для студ. географ. спеціальностей вищих навч. закладів] / О. Г. Топчієв – Одеса: Астропринт, 2009. – 544 с.
20. Філон М. І., Кримець О. М. Наукова картина світу у філософському й лінгвістичному вимірах. Інститут української мови Національної академії наук України. 2013. № 2. С. 50–55.
21. Шаблій О. І. Основи загальної суспільної географії [підручник] / О. І. Шаблій. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 444 с.
22. Dialogues in Human Geography [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://journals.sagepub.com/home/dhg_1119577539
23. Erin H., Fouberg A., Murphy B. Human Geography: People, Place, and Culture, 12th Edition, 2020. - 512 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.wiley.com/en-us/Human+Geography:+People,+Place,+and+Culture,+12th+Edition-p-9781119577539>
24. Nemets L. M. Analysis of development trajectory for social infrastructure of Kharkiv region / L. M. Nemets, P. O. Kobylin, K. Y. Segida // Actual Problems of Economics. – 2014. – No 161(11). – P. 409-418. – Режим доступу: <https://eco-science.net/downloads/>
25. Norton W. Human Geography / Norton, William, Mercier, Michael // OUP Catalogue, Oxford University Press, edition 9. – 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ideas.repec.org/b/oxp/obooks/9780199019557.html>
26. Oliiynk Ya. B. Trends in the development of geographic science / Ya. B. Oliiynk // Economic and social geography. – 2016, No. 75. – P. 3-6.
27. Scholl, S., Lahr-Kurten, M., & Redepenning, M. Considering the role of presence and absence in space constructions: ethnography as methodology in human geography / M. Lahr-Kurten & M. Redepenning // Historical Social Research, 2014. – 39(2), 51-67. <https://doi.org/10.12759/hsr.39.2014.2.51-67>

Додаткова:

1. Niemets K. Some issues of the methodological status of human geography in the context of interdisciplinary research / K. Niemets, L. Niemets, K. Sehida, L. Kliuchko, I. Telebienieva // Region 2019: стратегія оптимального розвитку: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 16-18 жовтня 2019 р. / ХНУ імені В. Н. Каразіна. – Х.: 2019. – С. 17-22.
2. Гродзинський М. Д. Пізнання ландшафту: місце і простір : Монографія у 2-х т. / Михайло Дмитрович Гродзинський. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2005. – т.1. – 431 с.
3. Гродзинський М. Д. Пізнання ландшафту: місце і простір : Монографія у 2-х т. / Михайло Дмитрович Гродзинський. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2005. – т.2. – 503 с.
4. Луцишин П. Територіальна організація суспільства (основи теорії): Навчальний посібник / П. Луцишин, Д. Клімонт, Н. Луцишин, - Луцьк, Вежа, 2001. – 334 с.
5. Маруняк Є. О. Соціально-економічний простір (методологія геопросторових досліджень та практика планування) : дис. ... докт. геогр. наук 11.00.02 / Є. О. Маруняк. – К.: 2016. – 503 с.
6. Микитюк О.М., Злотін О.З., Бровдій В.М. та ін. Екологія людини. 3-тє вид. — Харків: «ОВС», 2004. – 254 с.
7. Немец К.А. Информационное взаимодействие природных и социальных систем: Монография / Х.: Східно-регіональний центр гуманіст.-освіт. ініціатив, 2005. – 428 с.
8. Немец Л.Н. Устойчивое развитие: социально-географические аспекты (на примере Украины): Монография. – Х., 2003, 383с.
9. Немец К.А. Просторовий аналіз у суспільній географії: нові підходи, методи, моделі: монографія / К. А. Немец, Л. М. Немец. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. – 228 с.
10. Шаблій О.І. Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2001. – 744 с.